

ПРИКЛЮЧЕНИЕТО

Ах, това събуждане, ако не бяха ранните събуждания, животът можеше да протече и по-добре. Обидно е да се ококорваш самичък в тъмницата, докато градът все още спи, а повечето хора се надигат с помощта на часовникови звънци. Всички действия след ставането Иван Мишев извърши бавно и въпреки туй, като погледна стрелките, оказа се, че не минава четири и трийсет. Да си полегне ли пак? Изключено, не му се спи, той е бодър и дори му се върши нещо. Но какво? Няма нищо за правене, няма и къде да ходи в тъмницата.

Бръсненето, макар че го проточи, му отне само десет минути, стана пет без двамайсет – да заплачеш от яд. И все пак нямаше друг избор, освен да се облече, и то внимателно, много тихо – в съседната стая спяха синът и снахата.

В пет без нещо излезе и премалая от нежна, сладка болка в гърдите. Над стария вледенен сняг бе паднал нов, тънък тензук, уличката дишаше леко, нито един автомобил не шаваше. Ето откъде се е взела бодростта тази сутрин, оттам извираше тя, от обновлението и тежката свежа тишина. В такива мигове му се струваше друг, само негов, но Иван Мишев не проумяваше дали от това му става по-приятно, както не знаеше напролет сред гората защо му тегне усещането за проточена до невъзможност тъга.

Най-после чу първия шум, това бе далечно изквичаване на трамвай, трамваите се обаждаха на завоя и само в гъстите часове на нощта. После чу и втория шум – портиер или портиерка метеше стълбище, стълбището беше лошо осветено и не можа да разбере, дори почака, това сякаш го интересуваше. Огънатата фигура работеше бавно и тромаво, скрита в огромно върхно палто и в крайна сметка какво значение има дали е мъж, или жена – просто фигура, която мете стълбище.

Внимаваше да не се подхлъзне, цяла зима се е съсредоточавал, защото знае цената на едно падане, на тази възраст Иван Мишев обмисляше всяко свое действие, дълбоко убеден, че от това само печели. Беше нелепо да се изтърси точно сега, когато се отваряха дверите на пролетта и се задаваше още едно цъфтене в живота му. Наистина негов град, ако не целият, поне малката заснежена уличка и другата до нея, след като се кривне в ъгъла. След ъгъла улицата имаше по-друг характер, беше и по-голяма, с магазини. Най-напред бакалията – според него наречена погрешно магазин за хранителни стоки. По това време на денонощието магазинът биеше на очи с прекаленото си осветление, нямаше квадратен сантиметър вътре неосветен, горяха може би десет лампи. Туй му се е струвало винаги глупаво, електрическата енергия не достигаше и защо трябваше да горят десет? Заради крадците. А може ли без крадци? Може. Тогава няма да светят по десет лампи в магазин. Започна да изчислява, но не знаеше колко магазина има в София, не можа да реши задачата, защото пък, от друга страна, не знаеше и броя на магазините в страната. Но светеха ли петстотин хиляди крушки в момента, без да има каквато и да е нужда от тях? Може би петстотин и четирийсет хиляди. Ненужна светлина, излишно се хабеше енергия, нещо изгаряше, прахосваше се на вятъра и заради какво, заради крадците, които съвсем не бяха нужни. Бедната витрина привлече вниманието му: макарони, юфки, захар, олио, бисквити, вино, ракия, вермути, локуми, лимониви резанки... Всичко разгледа поотделно, проучи дизайна на опаковките, спря вниманието си на етикетите. Там е столът на касиерката, пред стола е сметачната ротативка, най-вероятно – повредена, колко пъти му се е случвало да чака търпеливо, а в това време несръчните ръце на касиерката вършеха точно обратното на необходимото. Вдясно и в дъното е щандът за саламите, до него се продават сиренето и кашкавалът. Досега не е виждал продавачка, която да не плюнчи пръстите си, всяка покупка се загъваше с наплюнчена хартия. Милиони пъти е

обръщал внимание пред лицето на цялата опашка, но сякаш и самата опашка не разбираше какво иска да ѝ каже. Иначе в бакалията се прекарва добре: влизаш, оставяш чантата, взимаш кошница и тръгваш между рафтовете. Киселото и прясното мляко, снежанките и сметаната са разположени долу, на неудобно място, принуден си да се наведеш. Сега да купиш дори пакетирана стока не е просто нещо. Пликовете с прясното мляко понякога текат или пък са зацапани от друг пробит плик. Трябва да се избере сух и студен, което означава, че е по-запазен. Кофичките с киселото мляко също крият изненади. Преди всичко не бива да се взимат издути, да се внимава за датата на опаковката и най-вече да са напълнени добре, в ръцете му са попадали кофички със силно намален грамаж – запечатани, като ги погледнеш, всичко наред, а всъщност направо измама. Обикновено купувачите бързат. Защо? Посещението в един магазин за самообслужване е забавно. Тук питаш и са длъжни да ти отговорят. Питаш има ли овче сирене, те отговарят. Ако не отговорят, питаш повторно. Тук можеш да прередиш случайно или да те прередят, повежда се спор, разговор. Можеш да срещнеш и познат. Тогаво става още по-интересно. Колко много неща имат да се кажат. Ако трябва да бъдем справедливи, спокойно може да се отбележи, че младите хора не знаят за какво да говорят, те изобщо не говорят, те работят и учат или комбинират, или нападат, или се защитават. А какво е животът? Животът е събеседване.

Тук е пунктът на спортния тотализатор: непозната територия, много хора влизат, но в цялата работа има нещо неизяснено, дори загадъчно, по простата причина, че му е непознато. До спортния тотализатор се намира магазинът за риба, до магазина за риба – месарницата, все хубави места, в тях има спомени и някои неприятни преживявания, в смисъл че са му повишавали тон. Всъщност какъв тон можеш да изискваш от продавачи на риба и месари, но и там се прекарва добре, там пък човек може да подхвърли някой намек за неритмичното снабдяване. Хубаво е, на човек му доставя удоволствие, когато изрази недоволството си на глас.

Хлебарницата, зеленчуковият магазин, работилницата за поправки на обуца, сладкарницата. Някога сладкарниците бяха гнезда, в тях посетителите седяха дълго, беше им приятно, сега и в сладкарниците се бърза, вместо гнездо – динамика, неугледност, лелки бършат масите с кърпа под носа ти, искат да ти кажат, че е крайно време да се измиташ.

Нещо в снежната тъмнина се раздвижваше невидимо, можеше да бъде доловено само от по-деликатни сетива или по навик, след дълго живеене на този свят: далечни нечути стъпки, далечни нечути звуци, напрежението на невидимото небе, което не знае ще отрони ли, или няма да отрони нов сняг. Но всичко туй се долавя главно в тъмната част на улицата, а тук са силно осветените витрини, богато осветен мир. Като се изключи обуварската работилница. В нея мъждука единствено крушка от двайсет и пет свещи, но и тя е достатъчна особено ако имаш въображение и най-главното – спомен. За Иван Мишев не е важно да види всеки предмет добре, достатъчно е да зърне ръба на шевната машина, железния станок, върху който се надява обувката. Останалото ще си го представи – дървените и железните чукчета, кутиите с лепила, клечките, гвоздейчетата, конците и канапите, всичко туй, заедно с рафтовете, създава спомен за един отмиращ бит на износване и кърпене, на подковаване, на смяна на подметки, на онази връзваща се в ноздрите миризма на гьон, миризма, за която е запазил също само спомен. Къде ти сега гьон, сега има само синтетика и лепила, а нищо чудно да няма вече и клечки. Приближи се и погледна към рафтовете. Поправените и чакащите обуца имаха нови форми, нови шевове, кръстосваха ги контрастни цветове, в цялата богата пъстротия просвяткваха ципове – все измислици, начини да се направи практично всичко в този практичен век. И все пак тук се тулеше присъствието на миналото: майсторите, престилките им, но най-вече типичните

замърсени обушарски ръце, свързани със спомена за сръчност и работливост. Иван Мишев е влизал в малки обушарнички, свалял е обувката си, сядал е и не му е оставало нищо друго, освен да наблюдава пъргавите движения на ръцете, те извършват необходимото, закърпват, подковават.

Разбира се, можеше и да не броди по тъмната улица, притежаваше топъл дом на третия етаж, можеше да се върне веднага и вместо призрачните витрини щеше да наблюдава как снахата излиза от спалнята, после синът. Той се олюлява повече от нея и сякаш не знае къде е вратата на тоалетната. Понякога синът и снахата се сблъскват в суматохата или пък се разминават на милиметри. Единият включва котлон, другият се мие, обличане, сресване и ако не се допрат чашките, ако не извие кафемелачката, ще помислиш, че присъстваш на нямо кино.

Стъпките край него добиваха реалност, мяркаха се фигури. Фигурите не бързаха, придвижваха се бавно, плавно, замаяни от снежното опиянение. Прозорци светваха, сякаш невидим гигант запълваше квадратчетата на гигантска кръстословица.

Почака доста на спирката. Трамвайт се оказа топъл, хич и не погледна номера му. Мълчаливи хора се носеха напред, нанякъде, носеше ги трамвайт, на спирките влизаха още, мълчанието се задълбочаваше, а на Иван Мишев му се струваше, че край него е пълно с виновни хора, че вагончетата превозваха в тъмнината една огромна многоглава вина. Тази мисъл, че всички хора са виновни, напоследък го спохождаше нерядко, но той си я обясни като каприз на старчески мозък. Разглеждаше лицата – и възрастните, и младите бяха кротки, гузни, недоспали. Сега имаше място за всички, никой не се блъскаше, никой не гризеше нечий гръклян, между пътниците съществуваше разстояние, нямаше начин за възпламеняване. Топъл трамвай пронизваше топло заснежено утро преди разсъмването. На една спирка пътниците влязоха с вестници. Вестниците миришеха на печатарско мастило, бялнаха се тук-там, оповестиха новия ден. Иван Мишев започна да разглежда хубавото момиче вдясно. Момичето стоеше спокойно, дясната му ръка държеше облегалката на празната седалка. По русата му коса блестяха капчици, изглежда отново снежеше. Момичето беше много красиво, у него всичко беше и здраво, пораждаше дълбока неосъзнана тъга, просто сломяваше. То стоеше право, нямаше защо да сяда, младата му кръв не чувстваше нужда от почивка. Беше си редно и естествено една такава сутрин да роди едно такова момиче, което пък от своя страна пораждаше хиляди тръпки, поразяваше с припламвания пътя си до работното място. Така е изработено всичко, помисли си Иван Мишев, да няма спокойствие за никого, да тръпнеш и на стари години, ако не от друго, от тъга. И не е вярно това, че с остаряването... Трамвайт спря, всички се изправиха, Иван Мишев разбра, че са на последната спирка. Никак не му се слизаше. Останал за секунди сам, щеше му се да продължи така, единствен в целия трамвай, накъдето и да е, поне пет минути сам с това огромно превозно средство.

Знаеше, че ще стане така, очакваше го и когато ватманът му подвикна, Иван Мишев си рече: това е първото ми нарушаване за деня. Нима ватманът е допуснал поне за момент, че старецът няма да слезе? Или загубената секунда можеше да се отрази катастрофално за графика на движението?

Намираше се далече от централната част на града, между стари дъсчени сгради. Доколкото можа да схване в тъмнината, кварталът беше нисък, мизерен, а снежната свежест бе примесена с мирис на дим. В носа го удари индустрията. Някъде бръмчаха автобуси, нататък се стичаха и тълпите. Тръгна с тях. Не че го бяха понесли, натам го влечеше авантюрата, остатъкът от магелановските му пориви, той си мислеше, че се бунтува, а всъщност го дърпаше копнежът да бъде отново сред действащи хора. Действащите хора действаха добре и с краката, и с лактите. Автобусът се напълни за секунди и потегли. Иван Мишев дори не помисли да се опита. Останал долу, той

инстинктивно се обърна към другия автобус. Другият автобус стоеше и ръмжеше, бъхтан, очукан отвсякъде, да ти се отще да го гледаш, а не да пътуваш с него. И все пак той го гледаше с надежда. Отвътре го гледаше шофьорът. Между стареца и шофьора стояха затворените врати. Шофьорът нанасяше някакви данни в някакъв тефтер, ръбаше баничка, поглеждаше към стареца, отново нанасяше данни, отново поглеждаше стареца и отново наръбваше баничката. По едно време той натисна някакъв бутон, вратата се отвори с трясък. Иван Мишев побърза да влезе, условният рефлекс му подсказа да бяга ловко от вратата, която се затръшна като капан. Автобусът го подхвана грубо и го затресе. Вътре бе по-студено от вън. Чистачките метяха стъклото, снежинките наедряваха. Шофьорът изгълта баничката заедно с част от хартията, смачка остатъка от амбалажа и го захвърли на площадчето. Времето течеше, шофьорът попълваше данните в тефтера си, автобусът се тресеше празен и все още никой не идваше. Какъв беше този автобус, за къде се стягаше? Извинете, след колко време тръгвате? Шофьорът го мерна с поглед и продължи да си попълва. Иван Мишев не посмя да зададе втори въпрос, но си каза, че преди малко произнесе първите думи за деня.

Вратата зейна за втори път и си остана така, вече влизаха пътници, посипани със сняг. Автобусът тръгна тежко и несигурно в тъмнината, през далечни непознати предградия, на всяка спирка се пълнеше още, навеждаше се, скърцаше, но продължаваше да напредва неуверено, докато стъпи на асфалта. Тогава нещо в него се успокои, изчезнаха и спирките. На стария пътник, облечен в черен костюм, бяла риза, вратовръзка, тъмносин балтон и тъмна мека шапка, му се стори, че се движат извън столицата. Отърка с длан стъклото, видя черна пустош, няколко дървета се мернаха до пътя, в далечината се сипнаха светлини. Лицето му беше добре избърснато, натъркано с одеколон, а после и с крем. Чист и светъл в тъмните си дрехи, Иван Мишев контрастираше до смях с набръчканата брадясала работническа тълпа. Зачакаха на някакъв прелаз. В мръсното развиделяване край автобуса се наредиха камиони, кранове, бетонобъркачки – все груби бачкаторски машини, които най-неочаквано му заприличаха на уморени, недоспали животни от друга ера.

Да, нощта отстъпваше тежко и неприятно, зараждаше се утро с цвят на цимент. Бавно изникваха грозни корпуси на стари фабрики, високи и ниски комини. Комините бълваха дим, но този дим му се стори съвсем неподвижен, приличаше му на тиня. Тинята се тътреше над предприятията и сякаш пречеше на времето да се движи. Колоните по асфалта пълзяха, спираха, тръгваха и тъкмо да се засилят, отново спираха. Кал и сняг политаха настрана при някое избързване на нахален шофьор. Принуден да спре, нахалният шофьор се оказваше винаги пред погледа на стареца и старецът виждаше диво младежко лице със застинала псувня на устата.

Най-после пътниците се изсипаха в кашата на крайната спирка. Иван Мишев веднага разбра, че авантурата му няма да излезе чак дотам сполучлива. Нищо не можеше да очаква от това селище, все едно че е попаднал в ада. На всичко отгоре нямаше и никакви изгледи да разсъмне повече, туй е, колкото беше досега. Може би тук е тъй и през лятото, де да знае. Край него прозвуча смях, двама души чисто и просто се смееха, напук на всичко, а в огромното хале на завода блестеше чиста, богата светлина. Иван Мишев погледна през остъклението, хората вътре работеха леко облечени, изглежда, че им беше топло; те се движеха навсякъде и произвеждаха нещо, но какво, нито можа да разбере, нито имаше смисъл да разбере. По-важното в случая бе това, че откриваше, както се казва, “живот под леда” – там имаше движение, успокоени лица, хора и те знаеха какво правят, един свят се изявяваше като под купола на изследователска станция, под пушеците и мрачния ден с цвят на циментова каша.

Вървя дълго, неспокойно; гонеха го камиони, пръскаха го, а по едно време го погна и влак, локомотив с един-единствен вагон. Стори му се, че локомотивът го преследва и извън релсовия път. Докато бягаше, Иван Мишев си казваше, че локомотивите не бива да излизат извън релсите, че това е нередно и противоречи на правилата., но все пак предпочете да побегне и пренебрегне правилата. Неочаквано се показа централната част на селището. Тук нещата се очертаха в по-спокойни контури, беше по-тихо, а съществуваше и нещо като градинка с пейки. Присъствието на пейките, макар и заснежени, поуспокои стареца, но щом съзря надписа “Сладкарница”, Иван Мишев се изпъна и опипа шапката си. Едва сега можеше да се съгласи, че авантурата му се осъществява, да се успокои – намираще се в друго селище, на друго място, в друга обстановка, както си беше наумил. Е, нещата не са като в първоначалния му замисъл, първоначалният му замисъл беше грандиозен, трябваше да започне от аерогарата и да завърши при брега на морето; поводът си го заслужаваше. Но какво да се прави – намеси се страхът от неочакваната настинка или внезапна смърт. Такива са старците, навсякъде вървят със смъртта си. И вместо на четиристотин километра Иван Мишев се озова на трийсет километра от София. Знае той един хотел край морето, от него се вижда безкрайната вода, долу има ресторант, дневен бар и доколкото е чувал, барманката е бърливо закръглено момиче. Това момиче говори много, но умее и да слуша, Иван Мишев можеше да се наприказва и да се върне у дома си като след курорт.

Сладкарницата се оказа препълнена. Хората чакаха за банички. Те плащаха и налпаха. Иван Мишев се нареди на опашката и запристъпя напред. Когато дойде редът му, поиска кафе. Продавачката не му отвърна. “Искам кафе” – каза повторно Иван Мишев. Продавачката загъваше баничка. “Не искам баничка, а кафе, другарко, всяка сутрин пия кафе.” Опашката се притисна към него, той долови по навик броженето. “И както забелязвам, другарко, вас не ви е страх от санитарните органи, а и санитарните органи дори не забелязват, че в цяла България продавачите плюнчат пръстите си и амбалажа.” Едва сега продавачката видя стареца. В последните му думи имаше нещо тревожно, но какво, засега не можеше да схване ясно. Доколкото бе чула, старецът говореше за това, че плюнчи пръстите си. “И не ми казахте има ли, или няма кафе.” След тия думи на стареца опашката зад гърба му не издържа – както си мърмореше неразбраните недодялани думи, тя го изтика настрана. Иван Мишев се обърна към всички и оправи килнатата си шапка. Отвори уста да каже нещо по-страшно, ала долови страхотната апатия на хората и се отказа. Хората сякаш го бяха забравили, всеки грабваше баничката си и хукваше навън.

Пръстите го наболяваха от студ, трябваше да се вмъкне някъде, преди да изстинат краката му. Градовете предлагаха много възможности за едно такова приютяване – можеше да влезе във всяко учреждение. Един следобед – преди няколко години – прекара в районния съвет; справка за някакъв документ. И си го получи, след като направи на маймуни чиновничките. Този документ не му притрябва никога, но тогава прекара добре, върна се у дома като победител. Налагаше се да влезе някъде. Зоркият му поглед проучваше не добре оформения площад на селището. И откри, разбира се – ето я пощата, в пощата можеш да седнеш и да седиш до затварянето ѝ. Седна, свали ръкавиците, облегна се назад. Нафтовата печка пращаше топлината си към него, успокояваше го. Можеше да наблюдава посетителите. И да ги чува. Мнозина попълваха бланки или запечатваха колети, чудесни обекти за наблюдение. Но други говореха и това не бе съвсем безинтересно. Заслуша се към телефонните кабинки. Вниманието му се вплете в съдбите на хората, те викаха в мембраните, просто крещяха разни неща от живота. Да бе, как не се е сетил досега да прекарва времето си в Централната поща на София? Че там е дворец, разкош, нейните зали ти разкриват

възможности за цели пътешествия. Както си седеше на пейката, Иван Мишев тръгна из Централната поща, мъчеше се да си представи разположението на отделните помещения, огромните маси сред тях, столовете, на които можеш да седнеш, павилионите за марки, вестникарския кът, автоматите за купуване на пликове. Той скиташе из Централната поща, но и се вслушваше в телефонните разговори. Някой разговаряше със сина си. Синът беше някъде войник. Освен изброените зали там има и гишета за подаване на телеграми, пред гишетата са подредени удобни маси с бланки. Можеш да попълваш бланки, да речем. Бащата се сърдеше, че синът не се обажда, синът се оправдаваше ловко, но бащата го засичаше още по-ловко. Какво ли ще бъде, ако сега Иван Мишев поръча един телефонен разговор с внука? Това не може, няма как да се осъществи без предварителна покана до казармата. Краката му се затопляха. Свали шапката си, разкопча се, трябваше да вземе решение – да продължи ли нанякъде с влак, поне още една гара, или да се върне в София. Какво можеше да му предложи една друга гара? Нищо, и там същото. Но телеграма? Ами да, веднага. Бръкна в джоба си, измъкна портфейла, намери номера на поделението, поиска бланка и като застана пред наклонената маса, започна да съчинява истинска телеграма, до истински човек, той щеше да я получи наистина. Поне тук нямаше игра. Текстът дълго му бягаше, две бланки отидоха в кошчето, но на края се получи нещо свястно: “Иване, днес, 27 февруари, дядо ти навърши кръгли осемдесет. Пожелавам и на теб да бъдеш така здрав и бодър, дори да го надживееш. Лека ти служба.”

Най-после беше разменил думи с някого. Плати стотинките, сложи шапката на главата си, закопча балтона, нахлузи ръкавиците и излезе. Денят не даваше да се разбере, че ще разсъмне повече, но вече не валеше. Иван Мишев внимаваше къде и как стъпя, нямаше смисъл да пада към края на зимата, и то на рождения си ден. Попита за гарата, посочиха му, тръгна право към нея. Решението му да се върне в София, но този път с влак, бе категорично – беше пътувал, беше видял, беше поговорил с внука, не може да се каже, че е прекарал зле, сега му оставаше да пие кафе на софийската гара. Категорично му посочиха да върви по пътеката, през заснеженото поле. Като повървя, той се огледа на всички страни и му направи впечатление, че стърчи самотен сред полето. Чувстваше се здрав, усещаше необяснима бодрост. Малко пред гарата пътеката минаваше през мостче. Под мостчето лъкатушеше чудесна мръсна река. Това не го учуди, тук всичко грознееше, ръждееше, кирливееше. Обърна се към индустриалния пейзаж зад гърба си. Кашата на дима продължаваше да виси над заводите, наистина създаваше впечатление за застой. Край мостчето се издигаха стари мръсни дървета, приличаха на брястове. Водата на реката вонеше. На едно място тя миеше стара автомобилна гума, на друго обливаше изтърбушен дюшек. Клоните на дърветата се разстилаха мощно на всички страни, да не им се надяваш, държаха се здраво за дънерите, а дънерите бяха слезли дълбоко в земята, може би оттам смучеха сили, за да крепят красотата си, излязла смело над пръстта.